



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ANDERS UHRSKOV

MODERSMAAL

PRIVATTRYK

HILLERØD 1951

MODERSMAAL

ANDERS UHRSKOV

MODERSMAAL

PRIVATTRYK

HILLERØD 1951

*Dette Skrift er trykt i 300 nummererede
Eksemplarer, hvoraf dette er*

Nr. 

I

MODERSMAAL ER VORT HJERTESPROG

Modersmaal og Modersmaal er i visse Henseender to Ting. Det Sprog, Departementschefens Søn har lært af sin Moder, er Rigsdansk, men det Sprog, Husmandens Søn paa Heden taler, er Jydsk. Rigsdansk — eller maaske snarere Bogsprog — lærer han først at kende, naar han kommer i Skole. Maaske kan Forholdene senere føre ham ind i Rigsdanskens Kredse, og han kan ad mangfoldige Veje komme til at elske det stærkt og inderligt, men hans Modersmaal i egentligste Forstand bliver det ikke.

Ved et af de Møder, der i Begyndelsen af Besættelsen blev holdt paa Frederiksborg Statsskole til Befæstelse af vor Danskhed, talte daværende Indenrigsminister Knud Kristensen, og han sagde da: „A er Jyde, førend A er Dansk.“ Dette kan vist mange Jyder underskrive.

Modersmaalets Betydning for et Menneske er bestemt af de Tusinder af Indtryk, Mennesket modtager gennem det, det hører, og det, det læser. Man tør vist sige, at de første gaar dybest.

Det er altsaa utallige Indtryk, der Dag for Dag Livet igennem aflejres i Menneskets Sind og efterhaanden skaber det Vækstlag, som Modersmaalet udgør for vort Aandsliv.

Det er derfor rimeligt, at Modersmaalet betyder adskilligt mere for en Mand paa halvfjerds end for en Dreng paa syv. Den sidste skifter langt lettere Sprog og gaar lettere over i en ny Kultur.

Naar man er kommet et Stykke op i Alderen, kan det hælde, at man føler Trang til ligesom at gøre sig klart, hvad Modersmaalet har betydet for En, og hvad man derfor skylder det.

Dette giver Anledning til at gaa over i første Person. Selv om jeg de første sytten Aar af mit Liv ikke talte andet end Jydsk, staar Rigssproget dog mit Hjerte meget nær. Jeg har paa en Maade to Sprog, som Livskilde.

Hvad Modersmaalet har bragt mig gennem mine Forældre, de Venner, jeg har haft, de Lærere, Præster og Talere, jeg har lyttet til, om alt dette vil jeg ikke tale. Heller ikke om Avisernes Betydning, skønt de daglig præger Læsernes sproglige Sans og altsaa over en overordentlig Indflydelse som Modersmaalets Budbringere.

Det er langt færre, Digterne faar i Tale, men til disse lykkelige har jeg hørt, siden jeg var en lille Dreng. Skulde jeg prøve at gøre op, hvad jeg skylder dansk Digtning, vilde det gaa mig som Chr. Winther. „jeg fik saa aldrig endt.“

Foreløbig vil jeg holde mig til, hvad Folkelivet har bragt mig af Værdier, og det er ikke Smaating. Hvad betyder ikke de gamle Fyndord, der er gaaet i Arv fra Slægt til Slægt? Hvilken Glæde er det ikke at opsnappe en eller anden Talemaade eller Historie i Forbifarten? Jeg kan leve paa dem i lange Tider.

Min Mormor, som jeg aldrig har set, var fuld af vestjydske Fyndord. Her er et Par af dem: Løbende Hund faar noget, liggende Hund faar ikke noget, Den

ene Stodder kan ikke taale, den anden har en Kæp, En skal derhen, hvor Ens Brød og Ens Død er.

Ja, ja, Bedstemoder, Du var en fattig Kone, men Du gav din Datter en rig Arv.

For mange Aar siden havde jeg det Held at sidde i Kupe sammen med Tovborg Jensen, Klostermølle. Hans Tale var som en Strøm af funklende Jydske. Om de ligeglade Naturer sagde han, at „de lod syv være lige og sytten en Snes og lod Døren slaa den, der gik sidst ud.“

Jeg kan godt forstaa, at Jeppe Aakjær, der fra Naturens Haand havde saa fint et Øre, maatte blive en stor Tolker af det jydske, naar han har kendt mange af den Slags Folk.

Her i Nordsjælland har jeg ogsaa fundet meget, der opmuntrede og glædede mig. Jeg anfører et Par Ord-sprog: Saa gik den Dag med Magelighed, naar Arbejdet regnes fra, Det er godt at komme til at sidde ned, naar man har ligget hele Dagen, Lidt har ogsaa Ret, Det gaar jo nok i vore Dage, men hvor vore Børn — eller Børnebørn — skal faa Tørvejord fra, det er ikke godt at vide.

Talemaaderne har ogsaa deres Klang. „At gaa ad Grønvejen til Gørlose“ er det samme som „at gaa Per Gantes Genvej“ — d. v. s. den nærmeste Omvej. Siger man om en, at han „har væ't udenlands te' Skjer'd“ (Skærød), saa har han ikke været ret langt.

Ikke mindre Vellyd er der i de Udtryk, der — maaske — fødes paa Stedet. Da jeg for mange Aar siden talte med en god Bekendt, og jeg i Samtalens Løb gjorde opmærksom paa, at hans Datter, der løb og legede i Nærheden, voksede stærkt, svarede han: „Ja, hun lægger sig ud og bliver langbenet!“

Engang talte en Mand om at vædde. „Nej,“ svarede

en anden, „jeg vædder aldrig. Jeg vil hellere staa halv Skade med den, som vinder.“

Den jævne Mands Tale, Folkelivet i det hele, byder paa en Rigdom af den Slags. Hvad vilde vort Modersmaal være uden dette?

Nævnes maa ogsaa de gode Fortællere, dem, der kan gengive en Historie, saa man lytter. Det kan være en Anekdote, et Folkesagn eller en Beretning om noget selvoplevet. For slet ikke at tale om dem, der er Fortællere af Guds Naade, dem, der kan gengive en Historie Gang paa Gang, og man lytter lige spændt, skønt man ved, hvad der kommer. Hvorfor? Fordi Fortælleren er en Kunstner, han gør sit Stof levende. Det er ikke blot selve Historien, der interesserer, men det er hans — og netop hans — Gengivelse af den.

Klaus Berntsen var en saadan Kunstner. Han og jeg sad en Dag under den første Verdenskrig paa et Hotel i Hundested en hel Formiddag og ventede paa Tog til Hillerød. Ja, jeg ventede ikke, for Klaus Berntsen fortalte utrætteligt og lige muntert — om sine Affærer med Byfoged Lindberg i Assens, sine Fægtninger paa Vælgermøder og i „Salen“. Lad mig gengive en eneste af hans Historier. Ved et Folketingsvalg i Assenskredsen havde han faaet en Modkandidat, der var kendt for at være lidt ru i Mælet. Denne Mand begyndte sin første Vælgermødetale saaledes: „Hver Gang jeg ser den ærede Folketingsmand, mindes jeg en gammel Soldatervise, der begynder saaledes: „Ser I, hvem der kommer her! Nu ej Tid det er til at sørge mer!“ — „Men da jeg saa fik Ordet,“ fortsatte Klaus Berntsen, „udtalte jeg: „Naar jeg ser min ærede Modkandidat, mindes jeg den samme Vise, men det er et Par senere Linier: „En grov Krabat, som er parat

til alt, naar han bli'r desperat." — Siden hørte vi ikke mere om den Visel! Nej, det tror jeg.

Min afdøde Ven, Skoleinspektør P. Petersen, Hille-rød, var en Fortæller af samme Karat. I Timevis har jeg mangfoldige Gange siddet og hørt paa hans Fortællen — og Fabuleren. Fra Jonstrup havde han mange Historier, især om Beyerholm, der var Alsing og rullede paa R'erne. Engang var der Selskab hos Forstanderen, og Talen faldt paa Regning, der var Beyerholms Fag paa Seminariet. Beyerholm følte sig brøsthølden over Behandlingen af Emnet og udbrød: „Her i dette Selskab er der ikke andre, der kan regne, end Skovrideren og saa mig!“ Da han senere gengav Episoden, tilføjede han: „Skovrideren kan heller ikke regne, men jeg tog ham med for et Syns Skyld.“

Om en anden af mine gode nu hensovede Venner, N. Nielsen, forhen Fogedgaarden, Tisvilde, gælder det samme. En Tid laa han paa Centralsygehuset i Hillerød, og en Aften kom han til at fortælle en af de mangfoldige Historier, som han var en Mester i at gengive. Siden vilde de andre Patienter paa Stuen have den samme Historie hver Aften. „Jeg blev næsten helt træt af det,“ tilføjede Nielsen senere, da han fortalte mig derom, men det blev de altsaa ikke, for det var jo Fortællekunst, og den ægte Kunst bliver man ikke træt af.

Jeg gengiver en enkelt af Nielsens Historier. I Tisvilde levede der i gamle Dage en Mand, der hed Køve-Jakob. Dette Navn havde han faaet, fordi hans Far flettede Bikuber. Køve-Jakob saa meget lyst paa Tilværelsen: „Det passer int, naar de siger, at det int kan gaa. Det har altid gaaet, hvor jeg har væ't med. Har det int gaaet godt, saa har det gaaet galt, men gaaet det har det altid.“

En tredie af mine Venner, Thomas P. Hejle, har ogsaa de tre guddommelige Draaber i sit Blod, men han er i sin bedste Alder og kan fortælle mange Historier endnu.

Som Fester og Højtider hæver Kunstens forskellige Røster sig over Hverdagens Ensformighed. Det gælder den folkelige Fortællekunst, og det gælder Digtekunsten. Ja, den vilde jeg egentlig ikke tale om, men helt lade være kan jeg alligevel ikke. Jeg vil i hvert Fald nævne Sangen, som har betydet umaadeligt for Modersmaalets Trivsel. Hvilke Værdier ejer ikke Grundtvigs Sange og Salmer! Og Bjørnsons og Høstrups foruden mange andres. Hvad skylder jeg personlig ikke en saadan Perle som Johannes V. Jensens „Hvor smiler fager den danske Kyst.“

Maaske ligger Højskolens og det folkelige Oplysningsarbejdes Værdi først og fremmest i Sangen. Den bringer Poesien ud til de mange, den skaber for et Par Minutter et Fællesskab mellem Mennesker. „Sangen forener,“ som det hedder hos Bjørnson.

Om Sangen kan man sige, at den favner de mange, om den dramatiske Kunst, at den gaar den enkelte ind paa Livet. Jeg vil med velberaad Hu bruge en Side af dette Skrift til at bevidne Skuespilkunsten min Respekt. Den har i snart et halvt Hundrede Aar betydet meget for mit Aandsliv.

Det begyndte 1902—04 med Odense Teater, som den dygtige Teatermand Albert Helsengreen ledede. Her saa jeg mange Ting lige fra „Købmanden i Venedig“ (Helsengreen var Shylock, jeg ser ham endnu) til „Capriciosa“ og „Hans Højhed“ — ak ja — hvor Alfred Stigaard sad og fløjtede saa yndeligt.

Jeg sender min Hilsen og Tak til Odense Teater. Siden kom jeg til Sjælland, var jævnlig Gæst i Det

kgl. Teater. Ganske alene mellem fremmede sad jeg her en Aften og morede mig kosteligt over „Bagtalelens Skole“. Senere over „Gulddaaen“, Holberg og meget mere. Paa „Dagmar“ oplevede jeg Gustav Wied med Anna Larssen og paa Betty Nansen-teatret Strindberg med Fruen selv. Det var høj Kunst, der til Tider gik En til Marv og Ben. Men hvad der ikke mindst var af Værdi for mig, var disse Kunstneres Behandling af Modersmaalet. Hvor hører man det danske Sprog talt saa rent og purt som paa Det kgl. Teater! Alene af den Grund bør dette Teater opretholdes, saa længe Danmark bestaar. Det er et Modersmaalets Tempel og dets Skuespillere, saavel som de store Digtere, Modersmaalets Riddere.

Nu sidder jeg som ældre Mand og glæder mig over Radioteatret, ikke mindst Stykker med faa Personer. Runar Schildts „Galgemanden“ havde jeg i Hillerød hørt Poul Reumert og Anna Borg læse — mesterligt —, og siden hørte jeg det i Radioen. Sammeds har jeg to Gange oplevet Paul Vialars „Aften“ med Clara Pontoppidan og Elith Pio som to gamle — fremmede for hinanden —, der sidder i en Park hen ad Aften — man mærker, hvor de smaa fryser — og fremdrager Ungdomsminder. Hun opdager, at det var ham, og han, at det var hende, som engang — men det blev aldrig til mere. Og saa skilles de for bestandig. Yndefuld og fin Kunst.

Hvad Indholdet af de to Skuespil angaar, er det første ligesaa finsk, som det sidste er fransk. Min bedste Tak for disse Aftener! Min Hilsen og Hyldest til Det kgl. Teater, hvis Skuespilkunst netop nu gennem Radioen kommer hele det lyttende Folk til gode.

Ogsaa Prosaen bringer de traadløse Bølger ud til

Lytterne. Jeg glemmer ikke de Søndag Aftener, hvor Povel Kern saa stiltfærdigt og aandfuldt gengav Martin A. Hansens „Løgneren“. —

Mange er de Veje, ad hvilke Menneskesindet paa-virkes og dets Kærlighed til Modersmaalet øges. Vi bør gøre vort Bedste for at holde disse Veje banede.

Man siger om den duftende Ærteblomst, *Lathyrus*, at jo flere Blomster man plukker af den, jo flere bærer den. Ganske paa samme Maade forholder det sig med Modersmaalet.





II

KUN LØS ER AL FREMMED TALE

Det staar endnu klart i min Erindring, hvordan jeg i min Ungdom enfoldigt misforstod denne Linje, idet jeg opfattede den som en Fremhæven af det danske Sprog fremfor andre Modersmaal, mens Meningen naturligvis er den, at for ethvert Menneske, af hvilken Nationalitet det end maatte være, er et fremmed Sprog løs Tale. Kun vedkommendes eget Modersmaal er det bærende.

Det kan hænde, at et Menneske — af erhvervsmæssige eller andre Grunde — kommer til at skifte Sprog og dermed Nationalitet og Kultur, men gratis er det aldrig. At det endogsaa i det lange Løb kan være dyrt, ses af følgende Linjer, der skyldes Dr. phil. Marius Kristensen, og som staar at læse i en Artikel i „Høj-skolebladet“ 1919 S. 194: „I „Norden“ (1906, Februarheftet) har jeg i sin Tid fremdraget en norsk Redegørelse for Modersmaalsløshedens Indflydelse i Amerika. I Minnesota viser efter denne Redegørelse den officielle Statistik at *Indvandrerne* kun leverer procentvis halvt saa mange Forbrydere over 19 Aar som de hjemmehørende, men *Indvandrerbørnene* dobbelt saa mange, ja, af vanartede Børn stammer procentvis tre Gange saa mange fra Indvandrerhjem som fra de indfødtes. Dette bliver med god Grund væsentlig

henført til den Aarsag, at i Indvandrerne Hjem mangler i mange Tilfælde et virkeligt Sprogfællesskab mellem Forældre og Børn. De kan tale sammen, rimeligvis endda i to Sprog, om alt det, der er at gøre i det daglige Liv, men alt, hvad der er af aandelig Art, kan Forældrene kun tale om i deres Modersmaal, og de Sider er kun Børnene tilgængelige paa Engelsk, medmindre der bevidst er gjort et Arbejde for at bevare det gamle Modersmaal ogsaa hos Børnene. Derfor er saa mange af disse i de vigtigste Spørgsmaal stumme og døve over for Forældrene, derfor gaar saa mange af dem til Grunde . . . Netop i dette ligger jo ogsaa den dybeste Berettigelse for en danske Kirke- og Skolesag i Amerika."

Eet Folk er der, som har kunnet skifte Sprog og Nationalitet uden tilsyneladende at lide Skade derved, og det er Jøderne. Hvorfor de har haft denne moralske Styrke, kan jeg kun forklare mig derved, at det er ramme Alvor, naar det hedder, at de er Guds udvalgte Folk. Men hvorfor var det dem, der blev det fremfor saa mange andre Folkeslag? Ja, hvorfor . . . hvorfor . . . ?

Det forholder sig vel saaledes, at de Mennesker, der med mindst Risiko skifter Sprog, er dem, der ejer det stærkeste Aandsliv, og det har Jøderne som Helhed været i Besiddelse af.

Jeg tror ikke, man behøver at gaa saa vidt som til at skifte Sprog i dette Ords mere omfattende Betydning, for at der kan være Fare paa Færde. Ogsaa det at gaa over fra at benytte Dialekt og til at tale Rigs-sprog koster sin Pris. Med denne Skiften Maal følger i Reglen ogsaa et Kulturskifte. Man gaar over fra Landsbykultur til Købstad- eller Hovedstadskultur. Man mister noget af sin Natur, og man føler sig

usikker, man bliver rodløs. Mangfoldige af os har prøvet det, men ingen er kommet skadesløst fra det.

Der er en Naturkraft, en stærk moralsk Styrke i de gamle nedarvede og uforfalskede Folkemaal. Det er et fint set Træk, naar Johannes V. Jensen i sine „Himmerlandshistorier“ om den ejendommelige Vandringsmand Tordenkalven siger, at han „var en af de sidste i Himmerland, der talte det gamle rene Maal. Hans Sprog var rigt, sikkert og udtryksfuldt, og det dannede Grænsen for hans Verden; hans Vandringer strakte sig aldrig udenfor Dialektgrænsen; Folk, der sagde æ Højst i Stedet for Højsten, kunde Tordenkalven ikke lide, de var ikke af hans egne.“

I „Et dansk Kvindesind“, 1941, giver Ingeborg Thomsen en Skildring af sin Moder, Helene Hanssen, H. P. Hanssens Hustru. Hun fortæller, hvordan Moderen, da hun i 1885-86 havde Plads i Huset hos Jakob Knudsen, som dengang var Lærer paa Askov Højskole, iagttog, hvordan han ofte gik op og ned ad Gulvet og vaandede sig: „Det er ikke let for os Bønder i Overgang.“

Nej, det er ikke let. Det er derfor heller ikke for ingenting, at Jakob Knudsen i sine Bøger dvæler saa meget ved det at være rodfæstet.

At gaa over fra et Modersmaal til et andet, at skifte Kultur, kan være dyrt. Selv en Overgang af meget mindre Omfang er ikke gratis.

En lille Historie kan være nyttig. Der levede for en Del Aar siden i en midtsjællandsk Landsby en gammel Mand. Han var blevet alene, og det kneb med Mad og Pasning. Det blev saa til, at han flyttede over til en Datter paa Møn, og her kom han i de bedste Hænder. Men Lars Isaksen befandt sig ikke godt.

Det var dog nogle sære Mennesker dem derovre paa Møn. Naar han gik hen ad Gaden, var der ikke en eneste, der raabte efter ham: „God Dag, Lars Isaksen!“ Saa megen Mangel paa Forstaaelse var ikke til at udholde, og Enden blev, at Lars Isaksen drog hjem igen til Midtsjælland. Han havde skiftet Milieu, og det kunde han ikke tage. Hvor mange gamle har ikke gjort en tilsvarende Rejse fra Provinsen til København og tilbage igen eller, hvis de er blevet der, har levet Resten af deres Dage i bitter Ensomhed.

Til Milieuet hører ogsaa Tonefaldet, Ordvalg og deslige. Det er jo paa en vis Maade et andet Sprog, i hvert Fald en anden Taleform, man benytter i København end i Løgstør, Faaborg eller Næstved for at tage tre tilfældigt valgte Byer andetsteds i Landet.

For unge — især de mindre begavede, de mindre aandstærke — kan Rejsen fra Provinsen til Hovedstaden komme til at koste dyrt. Jeg har hørt om en ung Mand fra en fjern jydsk Købstad, der drog til København for at erobre Byen og dens Glæder. Han fik Arbejde paa en Fabrik, passede det hæderligt en Tid, men følte sig med et saa ensom og forladt. For at dulme denne Fornemmelse gik han ud og drak sig fuld, kom ikke paa Arbejde, blev fyret og drak saa af den Grund. For dog at udrette noget lavede han Gadeuorden og fik en Bøde, blev atter nøgtern og fandt Beskæftigelse, men paany var Ensomheden over ham, og det samme Kredsløb gentog sig. Et filantropisk Selskab tog sig af ham, og han levede regelmæssigt et halvt Aars Tid. Hvorefter han atter tog Arbejde med de bedste Forsætter, men snart rullede Lavinen paany. Nu drikker han Kogesprit i Nyhavn.

Hvis denne unge Mand var blevet hjemme i den fjerne jydsk By, hvor Sproget til de mindste Enkelt-

heder var det kendte og nedarvede, Omgivelserne saaledes, som han altid havde set dem, og hvor alle kendte Lars Isaksen, kan hænde han da den Dag i Dag havde været en pæn og respektabel ung Mand. Her var han rodfæstet og bundet, men uden for denne Verden usikker og vaklende.

At dette betydningsfulde Problem ogsaa beskæftiger Videnskaben, ses bl. a. i Tage Kemps Bog „Prostitution, an investigation of its causes, especially with regard to hereditary factors“, 1936, hvor der S. 38 findes en Statistik fra København vedrørende 530 prostituerede Kvinders Barndomshjem. Den ser saaledes ud:

	% af 530
København	28,3
Provinsbyer og Landet	65,9
Udlandet	1,3
Dels i By og dels paa Landet	4,5

Af disse prostituerede er altsaa over 70 pCt. opvokset uden for København, og Risikoen for at komme ud i Uføret synes altsaa at være betydelig større for de tilflyttede unge Piger end for Byens egen kvindelige Ungdom.

Dette Spørgsmaal er iøvrigt behandlet i Ungdomskommissionens „Betænkning om den tilflyttede Ungdoms særlige Problemer“, 1948, hvortil henvises.

Modersmaalet i Forbindelse med Milieuet er Baand, der binder; løsnes de, vil der altid være en Fare for at miste Balancen, men størst er den for de svagt begavede.

Der er da ogsaa Mennesker, som med Energi holder fast paa det fra Fædrene nedarvede Maal, skønt et andet og finere bød sig til. Afdøde Seminarieforstander Martin Kristensen i Gjedved talte Rigsmaal, naar

han underviste paa Seminariet, og naar han omgikkes fremmede, men naar han var alene sammen med Kone og Børn, talte han Ravjysk.

I den ovenfor nævnte Bog om Helene Hanssen nævnes det tillige, hvordan hun bevarede det sønderjydske Maal, ligesom det ogsaa blev hendes Børns Modersmaal. Det var ikke altid, at de mange Gæster, der efter Genforeningen kom nordfra for at besøge H. P. Hanssens gæstfrie Hjem, havde saa let ved at forstaa Helenes Sprog, men det var der ikke noget at gøre ved. Hun var den, hun var.

Dengang de en Dag, mens Helene gik og gravede i Haven, kom løbende og sagde: „Hans Peter er blevet Minister, nu flytter Du vel til København?“ svarede hun: „Nej, jeg bliver i Hee!“ Hun syntes ikke om I. C. Christensen, men hun havde Respekt for Konen, der blev i Hee. De var begge rodfæstede.

Hvis et Menneske paa Grund af Forholdenes Magt kommer ud af Barndommens Dialekt og ind i Rigssprogets Verden, kan det dog hænde, at Naturen bryder igennem. Den kendte østjydske Bonde Jens Jørgensen, Bjerregaard (1806—1876) sad i en Række Aar i den danske Rigsdag, og naar han her havde Ordet, talte han Rigssprog, men det kunde hænde, at han blev varm, og saa brød det jydske igennem. Deraf opstod den Talemaade: „Naar Jens Jørgensen siger „A“ til sig selv, saa skal man lægge Mærke til, hvad han siger.“

Det er jo saadan, at der ingen rigtig Natur er i det tillærte Sprog, saadan som der er i Modersmaalet. Man er mest hjemmevant, man staar stærkere, naar man taler Barndommens Sprog.

Om en jydkfødt Pige, der bor i København, har jeg hørt fortælle, at hun flere Gange har begaaet en

mindre Trafikforseelse, men naar Politiet paataler den, tager hun sin mest troskyldige Mine paa og svarer: „Det vidste je' eh'! Je' er fra Herning!“ Hendes troværdigt foregivne Uvidenhed, stærkt understøttet af det hjemlige Maal, har hidtil gjort, at hun har klaret Frisag.

Hun er iøvrigt ikke den eneste, der har fundet Styrke i at spille paa det jyske. Om en Mand, der i mange Aar havde boet i Hovedstaden, fortælles det, at da han stod tiltalt i Københavns Byret for en Række alvorlige og særdeles indviklede Lovovertrædelser, blev han, efterhaanden som det kneb, mere og mere taaget i sin Fremstilling — og mere og mere jydsk. —

Jo, Modersmaalet er alligevel den bedste Støtte, naar det kniber. Men netop fordi Modersmaalet er vort Hjertesprog, kan det ogsaa anvendes paa skadelig Vis. For mange Aar siden havde jeg en Kollega — han er forlængst død — som et Aar var paa en Ferierejse i Tyskland. Paa Hjemreisen gjorde Toget et længere Ophold i Hamborg. Min Kollega gik ud paa Perronen for at strække Benene og nyde Menneskevrirmlen. Da blev han pludselig tiltalt — paa Dansk. Jo, det var en Landsmand, som hilste hjerteligt paa ham. Min Kollega, som ikke havde hørt Dansk i en Maaned, følte sig rørt, og de var straks som gamle Bekendte. Efter en lille Tids Forløb betroede Landsmanden ham, at han netop var kommet i en øjeblikkelig Pengeforlegenhed. Han kunde vel ikke laane ham 50 Kr.? Han skulde faa dem igen om 14 Dage, det var aldeles bestemt. Min Kollega, der havde saa megen Mønt tilovers, at han netop kunde undvære Beløbet, følte sig stolt over at kunne hjælpe en Landsmand ud af en Forlegenhed og gav ham Pengene.

Han fik dem aldrig igen, hørte overhovedet ikke fra

Manden. Om det var en professionel Bondefanger, han havde været ude for, eller Manden i Øjeblikket virkelig havde tænkt sig at ville betale Pengene tilbage, kom aldrig for Dagen.

Dette kunde altsaa passere i Hamborg, hvor det dyrebare og nyopdukkede Modersmaal helt slørede den kritiske Sans. Samme Mand vilde aldrig have ladet sig besnære paa Københavns Hovedbanegaard, hvor Sproget var det tilvante.

En noget lignende, men haardere Tildragelse kan man læse om i Johannes V. Jensens „Bondefangeren“. Her er Skuepladsen New York, men de to Herrer af Faget naaede i dette Tilfælde ikke at høste noget Udbytte. Deres Offer var dem for klog. Han gennemskuede dem hurtigt.

Jeg har iøvrigt nok hørt et og andet om, at Danske, der gaar i Land i Brooklyn, skal tage sig i Vare for de Landsmænd, der svanser rundt og under Venskabs Maske tilbyder deres Bistand her i det fremmede. Hyppigt viser det sig at være Hajer, som Sprogfællesskabet gør farlige, fordi Udvandreren saa let bliver besnæret ved paany at høre sit Modersmaal og paa et helt uventet Sted.

Dette var et Par Eksempler paa de Farer, et Modersmaal ogsaa kan medføre. Vi vender nu tilbage til den Støtte, det kan yde, naar det kniber for et Menneske. Ja, naar det kniber allermest. Naar Mennesket ligger og skal dø.

I min Ungdom kendte jeg en mærkelig fynsk Kvinde, Skolebestyrerinde Karoline Rasmussen i Odense. Hun var født i Vestfyn 1857, blev, da hun gik til Konfirmationsforberedelse, stærkt paavirket af den grundtvigske Præst Mads Melbye i Asperup og satte senere alle sine Kræfter ind paa at komme til at un-

dervise. Hun var et forunderligt levende Menneske, stærk i Troen, baade paa Gud og paa det gode i Livet, og hun naaede sit Maal. Hun begyndte med tre Børn paa et Kvistværelse og endte med at have en Skole med 135 Børn i 6 Klasser. Men den store Anstrengelse havde taget paa hende. Hjertet var blevet svagt, og i Begyndelsen af 1903 døde hun. Mens hun opholdt sig i Odense, havde hun talt et fynskfarvet Rigsdansk, men da hun laa og skulde dø, brød Barndommens Sprog igennem, og hun talte rent Fynsk.

I Jakob Knudsens Roman „Rodfæstet“ fortælles der i Slutningen om en Præsteenke Else Kathrine, der ligger meget syg. Hun er en Datter af en Købmand i Hanherred og talte som sine Forældre et jydskfarvet Rigsdansk. Hendes Forældre er kommet til Stede. „Pludselig vaagnede den Syge. Skjød sig saa underlig op i Sengen, med højt rejst Nakke og højt hvælvede Øjenbryn: „Aa, tu nu er I kommen for at sige Farvel, bitte Forældre.“ — Det var næsten helt Hanherreds-Mundart, hun talte.“

Her kunde kun Barndommens Sprog bære. Det tillærte var der ingen Hold i. Og saa er det naturligvis ligegyldigt, hvilket Sprog det er.

Afdøde Pastor Søren Noe-Nygaard har for mange Aar siden fortalt mig en smuk og ejendommelig Oplevelse. Han var i en Del Aar Præst og Seminarieforstander i Ribe. I den første Egenskab blev han en Dag kaldt til en gammel, tyskfødt Kones Sygeleje. Det var paa det sidste med hende. Da bad Noe-Nygaard Fadervor for hende paa Tysk.

Det var helt rigtigt, hvad han her gjorde. Der var for hende ikke Hjælp at finde i andet end det, der var hendes Modersmaal.

Et andet Træk af tilsvarende Art har jeg fra et

Dagblad i 1912. Der blev fortalt om, hvordan vor Konge, Frederik VIII, var død nede i Hamborg, og hvorledes der paa Hotellet, hvor Kongeparret havde boet, var en Sørgehøjtidelighed Morgenens efter Dødsfaldet. Der var en Del af den danske Koloni til Stede, og Enkedronning Louise, der var svenskfødt, tog Ordet for at takke de tilstedeværende for den Ære, de ved deres Nærværelse havde vist hendes afdøde Husbond. Hun talte, som hun havde gjort det i mange Aar, Dansk, men — hedder det i Referatet — efterhaanden som Talen skred frem, og Bevægelsen blev stærkere, slog hun over og talte rent Svensk. Intet andet end Modersmaalet kunde ved en saa alvorlig Lejlighed give Udtryk for Hjertets Følelser.

Det skal i det hele nok slaa til, at der baade i smaat og i stort ligger en dyb Sandhed i Grundtvigs Linjer:

Modersmaal er vort Hjertesprog,
kun løs er al fremmed Tale.

